

Okružno poglavarstvo u Zadru: sređivanje i obrada

District Authorities of Zadar: Classification and Description

Dubravka Kolić

Državni arhiv u Zadru
dubravka.kolic@dazd.hr

UDK: 930.253:352(497.581.1)

Vrsta rada: Stručni rad

Poslano: 13.3.2015.

Primljeno: 24.6.2015.

Sažetak

Namjera je opisati pregled postupaka koje uključuje sređivanje arhivskog fonda provedenih s namjerom da svim korisnicima bude olakšano korištenje tog materijala, uključujući korisnike s malo znanja i iskustva u korištenju arhivskog gradiva. Da bi se takvo sređivanje poduzelo, potrebno je uvažiti iskustvo u arhivskoj čitaonici – mjestu susreta korisnika s arhivskim gradivom. Napose, željelo se istaknuti nedoumice koje se mogu pojaviti kod sređivanja pojedinog fonda, a za čije rješavanje nije moguće pronaći smjernice u dostupnoj nam stručnoj literaturi.

Ključne riječi: Okružno poglavarstvo, sređivanje, fond, klasifikacijski sustav, klasifikacijska oznaka, korisnici, informativna pomagala

Summary

The intent is to describe the review of the procedures which includes the arrangement of archival fond guided in a manner and with the intention to facilitate the use of those materials to all users including the users with a little knowledge and experience in the use of archival material.

If we want that such arrangement is undertaken it is required to accept the experience of the Reading Room – the place of meeting between users and archival material.

Particularly we wanted to point out the dilemmas which can appear during the arrangement process of archival fonds for which it is not possible to find guidelines in the available scientific literature.

Key words: District Authorities, arrangement, fonds, classification system, classification reference, users, finding aids.

Uvod

U čitaonicu Državnog arhiva u Zadru, osim istraživača, sveučilišnih profesora i studenata, dolaze i ljudi koje zanimaju podaci o vlastitoj obitelji, povijest mjesta njihova porijekla, onomastički i toponomastički podaci, podaci o mikrolokalitetima, gospodarskim aktivnostima njihovih predaka, o povijesti njihova zemljišnog posjeda... Najkorištenije arhivskog gradivo, kad je riječ o toj skupini korisnika, jest zbirka matičnih knjiga, ali nije rijedak slučaj da korisnici nakon matičnih knjiga, ako uspiju prevladati strah od starih rukopisa i riješe eventualnu jezičnu prepreku, krenu pregledavati i spise drugih arhivskih fondova. Možda bi broj sretnih završetaka bio veći kad bi se već prilikom sređivanja i prezentacije sadržaja imalo u vidu specifičnog recipijenta – nazovimo ga tako – amatera. Zbog nedostatka iskustva, znanja o kontekstu i korištenju arhivskog gradiva ili zbog nedostatka vremena, takvim je korisnicima dragocjena i stimulativna tek izravna uputnica na sadržaj do koje može doći u informativnom pomagalu.

Nakon što se u Državnom arhivu u Zadru od 2001. godine počela primjenjivati norma ISAD(G), a postoje podaci i iz nekih drugih hrvatskih arhiva¹, izrađivani su većim dijelom sumarni inventari, osim u slučajevima sređivanja osobnih ili obiteljskih fondova. To su informativna pomagala u kojima prevladava niz brojeva – što izvorno uredskih, što sređivanjem dodijeljenih. Podrazumijevalo se da bi korisnik do sadržaja dokumenta trebao doći preko analize funkcija te stvarne i teritorijalne nadležnosti obrađene u opisu gradiva ispod naslova Povijest stvaratelja. Ta praksa još uvijek nije napuštena iako se sve češće čuju i mišljenja da to možda ipak nije dovoljno i da bi se informacija o sadržaju trebala jasnije iskazati i u popisu gradiva, a ne samo u njegovu opisu. Priča o funkcijama, stvarnoj i teritorijalnoj nadležnosti nije uvijek shvatljiva ni korisnicima istraživačima, a kada su u pitanju amateri, rezultira odustajanjem prije početka. Trebali bismo svi biti suglasni da nam to nije cilj, odnosno da su iza nas vremena kada je arhivska čitaonica bila klub zatvorenog tipa za nekolicinu odabranih. Podatak o broju korisnika i korištenju gradiva valoriziran je u izvješćima i natječajima za dodjelu sredstava.

1 Grdinić, Iva. Kako do kvalitetnog obavijesnog pomagala? Vrednovanje obavijesnih pomagala u praksi Državnog arhiva u Pazinu. // Arhivski vjesnik, 51 (2008), 93-127.

Identifikacija gradiva i plan sređivanja

DUBRAVKA KOLIĆ, viši arhivist na Odjelu za sređivanje i obradu gradiva nastalog u razdoblju 1814.-1918. – Plan rada za 2014. godinu:

Sređivanja i izrada arhivskog pomagala za fond HR-DAZD-102: Okružno poglavarstvo u Zadru (1814.-1918.), redovni spisi

Količina: 89 knjiga, svežnjeva 508, 78 d/m²

(Predsjednički spisi ovog upravnog tijela sređeni su u 2013.)

Situacija nakon uvida u gradivo:

1. Nakon obavljene identifikacije knjiga utvrđeno je da su knjige neiskoristive – saznanje koje mijenja sve. One su u velikoj mjeri oštećene, a osim toga, fragmentarno su sačuvane – npr. u jednoj godini pokrivaju dva mjeseca, a za ostatak godine ih nema. Da je situacija s knjigama drukčija, a imajući u vidu količinu gradiva, pristupilo bi se izradi sumarnog inventara – s puno brojeva, koji i nije baš svakom korisniku najbliži i najdraži, ali „ekonomično upravljanje stručnim poslovima“ u arhivu upućuje upravo na to.

Ali kako servirati korisniku niz brojeva kad knjige u kojima bi trebao potražiti njihov sadržaj ne postoje?

Na marginama poslova sređivanja javlja se još jedno pitanje vezano uz te i takve knjige: što s njima? U konzervatorsko-restauratorskoj radionici DAZD-a dvoje zaposlenika s ograničenim sredstvima za materijal još se bore s gradivom iz 14. i 15. st. Ako se pojavi prijedlog za restauraciju ili samo zaštitu 89 knjiga iz 19. st., koje su k tomu kao izvor informacija nekorisne, on se stavlja na čekanje do neodređenog datuma u budućnosti.

2. Nakon uvida u gradivo uredno iskazanog u Pregledu fondova zatiče nas novo neugodno iznenađenje – gradivo nije razdvojeno. Nalazi se u staroj ambalaži, na kojoj je uredno otisnuto ime institucije i godina, ali unutra ima gradiva još desetak stvaratelja. Neki od stvaratelja prava su arhivistička otkrića, a za neke od njih već imamo registrirane arhivske fondove. Prema

2 Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske, sv. 1 / uredio Josip Kolanović. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2006., str. 877-914

tekstu pisanom rukom na košuljicama zaključujemo da se netko od arhivista bavio tim gradivom za vrijeme talijanske uprave i prihvatio se posla razdvajanja, dosta je gradiva identificirao, ali ih je, tko zna zašto, ostavio u svežnjevima na kojima je uredno otisnuto – *Capitanato circolare*. Iako stariji kolega nije posao obavio do kraja, učinio je puno. Nakon dovršene identifikacije pristupa se odvajanju 88 kutija gradiva.³

3. Nakon uvida u gradivo koje je identificirano kao gradivo Okružnog poglavarstva, utvrđeno je sljedeće:

- ◆ da je gradivo sačuvano fragmentarno
- ◆ da su službenici Okružnog poglavarstva Zadar primjenjivali razredbeni sustav
- ◆ da je razredbi podvrgnut veći dio spisa
- ◆ da nam ključ razredbe nije poznat
- ◆ da postoji gotovo u svim godinama znatna količina spisa koji nisu podvrgnuti razredbi.

Rekonstrukcija razredbenog sustava

Razredbeni sustav potrebno je rekonstruirati jer je to najbolji način da se iskaže sadržaj velike količine gradiva bez izvornog obavijesnog pomagala, odnosno uredskih knjiga.

Kad ključ razredbe nije poznat, ostaje malo vremena i nade da će se izbjeći rekonstrukciju na način da se istraži je li netko od kolega iz arhiva koji čuvaju gradivo druge austrijske uprave u Hrvatskoj ili Italiji (Slovenija se zbog veličine nije dijelila na okruge) radio na fondovima okružnih poglavarstava, je li pronašao ključ te otvara li taj ključ i našu bravu. Od kolega u Dubrovniku dobili smo sken dokumenta s razredbenim oznakama du-

3 Izdvojeno:

Kotarsko poglavarstvo Zadar – 43 kutije

Kotarsko poglavarstvo Pag – 22 kutije

Kotarsko poglavarstvo Rab – 5 kutija

Miješano (Sindikati Biograd, Sali, Silba Novigrad, Serdarije Rab i Pag, Zalagaonica Zadar, Sanitarna delegacija, Preture Skradin, Drniš, Knin) – 13 kutija

Mirovni sud Zadar – 1 kutija

Pokrajinsko računovodstvo – 2 kutije

Okružno poglavarstvo Split – 2 kutije

brovačkog Okružnog poglavarstva koje su već na prvi pogled drukčije. Na mreži se nalazi popis gradiva arhivskog fonda *Capitanato circolare di Gorizia*, ali ni to nije dalo rezultate koji bi riješili naš problem, odnosno i njihove su oznake drukčije.

Nakon iskustva proučavanja razredbenih sustava Vlade/Namjesništva za Dalmaciju⁴, koje je kao tijelo hijerarhijski nadređeno Okružnom poglavarstvu, nema mjesta ni iznenađenju ni razočaranju. Zadarski su službenici bili jednostavno drukčiji, pa dok npr. razredbenu oznaku *Publico – politico* – Javna uprava u pravilu drugdje nalazimo na prvom mjestu, u dalmatinskom Namjesništvu ona je na 8., a u Okružnom poglavarstvu – na 14. mjestu!

Nakon spomenutog istraživanja znamo: rekonstrukcija razredbe jedino je što preostaje. Rekonstrukcija se obavlja tako da se popišu sve razredbene oznake i identificira sadržaj onoliko dokumenata koji nose istu oznaku koliko je potrebno da se dosegne točka kada je moguće formirati zajednički nazivnik i definirati naslov razredbene skupine. Ni kod cjelovito sačuvanog fonda nije uvijek moguće na taj način u potpunosti rekonstruirati razredbu, a u fragmentarno sačuvanom gradivu to se pogotovo ne može očekivati. Uvijek ima razredbenih oznaka koje se uopće ne pojave ili koje se pojave samo jedan put. Da bi se došlo do zaključka o zajedničkom nazivniku, potrebno je iščitavati i zabilježiti sadržaj velikoj količini dokumenata. Takav identificirani sadržaj svojevrstan je nusprodukt posla kojem je cilj odgonetanje razredbenog sustava i nema predviđeno mjesto u završnoj inačici inventara.

Identifikacija značenja razredbenih skupina i podskupina završila je razmjerno uspješno. Identificirani su naslovi svih glavnih skupina, dio podskupina identificiran je sa sigurnošću, za dio podskupina postoje nedosljednosti i nije bilo dovoljno elemenata da se dade zajednički naslov, a za dio oznaka uopće ne postoje sačuvani dokumenti iako u redoslijedu nedostaju. Te skupine možda su predviđene unaprijed, a nisu se pojavile u poslovanju.⁴

Kad je razredbeni sustav rekonstruiran, spreman je za komparaciju s drugim poznatim razredbenim nacrtima u uredima pokrajinske uprave u Dalmaciji, Italiji i Sloveniji i rezultat ne izostaje. Umjesto očekivanog poklapanja s razredbenim sustavom Vlade za Dalmaciju koja im je izravno nadređeno

4 Kolić, Dubravka. Razredbeni/klasifikacijski sustavi C.K. Namjesništva u Zadru od 1814. do 1918. godine, // *Arhivski vjesnik*, 52 (2009), Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 25 – 66, Kolić, Dubravka. *Car-sko Kraljevsko Namjesništvo u Zadru 1814.-1918.*, Institucija i gradivo. Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2010., 159 – 161.

tijelo ili s tijelom iste administrativne razine, slijedi iznenađenje – rekonstruirani se razredbeni sustav Okružnog poglavarstva u 90% slučajeva u nazivima razredbenih skupina poklapa s u literaturi poznatim „Titularijem“⁵, razredbenim sustavom Generalnog providurstva najvišeg tijela francuske uprave u Dalmaciji koje je u Zadru djelovalo u razdoblju 1806.-1809., a koji je primjenjivala i Pokrajinska intendenca za Dalmaciju (1810.-1813.)⁶. Razlika se javlja tek nakon XV. razredbene skupine jer su Francuzi odvojili mornaricu od vojske, a osim te razlike, veća odstupanja zabilježena su i u naslovima podskupina, tzv. rubrika. Možemo pretpostaviti da je do primjene razredbenog plana upravnog tijela strane administracije došlo zbog toga što su bivši službenici francuskih institucija nastavili raditi u Okružnom poglavarstvu i poslužili su se svojim starim administrativnim alatom. Šteta je samo što o tome nije sačuvan pismeni trag.

Rekonstruirani razredbeni sustav primjenjivan u Okružnom poglavarstvu u Zadru

I Ceste, vode

I/1 – spisi nisu sačuvani

I/2 – Radovi na cesti, cestari,

I/3 – Popravci obale, regulacija voda

I/4 – spisi nisu sačuvani

I/5 – Isušivanje močvara

I/6 – Potvrde, dozvole, certifikati i izvješća o ribolovu

I/7 – Mostovi, skele i nasipi

I/8 – Mlinovi

I/9 – spisi nisu sačuvani

I/10 – Čišćenje prometnica, zaštitni radovi

I/11 – Općinske ceste

I/12 – Gradske ulice

5 Karlić, Petar. Kraljski Dalmatin 1806.-1810., Zadar: Matica dalmatinska, 1912., Kolić, Dubravka. Nav. dj., 104.

6 Napoleon i njegova uprava na istočnoj obali Jadrana i na području istočnih Alpa. Arhivski vodič / uredili Kolanović i Janez Šumrada, Zagreb Hrvatski državni arhiv, 2005., 192.

I/13 – Obnova cisterni i bunara, zdenci

I/14 – Okružni inženjer

I/15 – Cestarski alati

II Poljoprivreda

II/1 – Carine i porez na potrošnju žita i povrća

II/2 – Poboljšanja u poljoprivredi

II/3 – Šume, pašnjaci, neobrađeno zemljište i krčevine i sporovi vezani uz isto

II/4 – Pregledi i izvještaji o urodima

II/5 – Procjene šteta

II/6 – Stoka

II/7 – Šumske i poljske štete i uzurpacije zemljišta

II/8 – spisi nisu sačuvani

II/9 – Šteta u vinogradu

II/10 – Uzgoj duda

II/11 – spisi nisu sačuvani

II/12 – Javni vrtovi

II/13 – II/15 – spisi nisu sačuvani

II/16 – Uzgoj goveda

III Opskrba živežnim namirnicama

III/1 – Redarstvo za živežne namirnice, carine na piće i meso

III/2 – Prostor za smještaj naprava za gašenje požara

III/3 – Prodaja mesa, klaonice

III/4 – Cijene živežnih namirnica

III/5 – spisi nisu sačuvani

III/6 – Zajamčene cijene namirnica

III/7 – spisi nisu sačuvani

III/8 – *Sanitarna dozvola za gradnju groblja u Arbanasima 1845.*

III/9 – Mjesečni cjenici

III/10 – Prekršaji i kazne

III/11 – Utezi, mjere

IV Umjetnost i obrt

IV/1, IV/2, IV/3, IV/4, IV/5 – spisi nisu sačuvani

IV/6 – *Dvorski dekret o prodaji sitnica po kućama*

IV/7 – spisi nisu sačuvani

IV/8 – Umjetnost i obrt

V Dobrotvornost

V/1 – Godišnja izvješća o dobrotvornim legatima

V/2 – Računovodstvo Instituta javne dobrotvornosti

V/3 – Komisije za javnu dobrotvornost, najam imovine Javne dobrotvornosti (1854.)

V/4 – Prihvatilišta za siromašne

V/5 – Dobrotvorne donacije pojedinaca –legati

V/6 – spisi nisu sačuvani

V/7 – Prikupljanje novca za pomoć potrebitima, ustanove koje ne dotira država

V/8 – Zaklade

V/9 – spisi nisu sačuvani

V/10 – Smještaj u prihvatilište

V/11 – Oskudica

V/12 – Crkvene blagajne

VI Javne blagajne

VI/1 – Statistika i instrukcije

VI/2 – Uredi i službenici blagajni

VI/3 – Državni krediti i dugovi

VI/4 – Državne obveznice

VI/5 – *Javolja se 1858. – Trgovac Ante Milačić iz Rijeke traži dozvolu za kopanje blaga (tesoro)*

VI/6 – Isplate pomoći

VI/7 – *Naknade za prijevoz, 1863. – obavijest o osnivanju Upravno-sanitarnog povjerenstva za nadzor trgovine stokom*

VI/8 – Naknade za izvršene radove u državnim uredima od 1863. i naknade za prijevoz

VI/9 – Isplate na račun i akontacije

VI/10 – Novac, novčanice, javna blagajna, tečaj novca, plaće službenika,

VI/11 – Sakupljanje desetine

VI/12, VI/13 – spisi nisu sačuvani

VI/14 – Porezne blagajne, Poreznici, Kameralne blagajne

VI/15 – Pripomoći i potpore

VII Pomorstvo i trgovina

VII/1 – Turske karavane

VII/2 – Trgovačka komora, 1852. Sanitarni ured, Lučki ured

VII/3 – Prodaja po kućama, Trgovačka poduzeća, Propisi o trgovanju

VII/4 – Sajmovi

VII/5 – *Namjesništvo prosljeđuje naredbu Ministarstava vanjskih poslova, unutar-njih poslova, pravosuđa i trgovine da u aktualnom ratu s Rusijom svi koji sudjeluju u trgovanju i navigaciji trebaju sudjelovati u nadziranju*

VII/6 – Svjetionici i luke

VII/7 – Strani brodovi

VII/8 – Dozvole za plovidbu

VII/9 – Pomorske nesreće, brodolomi, utapanja

VII/10, VII/11, VII/12 – spisi nisu sačuvani

VII/13 – Trgovačke povlastice i zaštita robnih

VII/14 – *Pregledi rođenih, mrtvih i vjenčanih u okrugu u kameralnoj godini 1853.*

VII/15 – Konzularna predstavništva, međunarodna trgovina

VII/16 – Burzovni mešetari, agenti

VII/17, VII/18 – spisi nisu sačuvani

VII/19 – Trgovački putnici

VIII Bogoštovlje

VIII/1 – Teritorijalna podjela po župama

VIII/2 – Crkva – financije, Inventari crkava, Crkveni prihodi

VIII/3 – Biskupi

VIII/4 – Kaptoli

VIII/5 – Imenovanja župnika i kapelana, obavijesti o njihovu ponašanju

VIII/6 – *Župnici (možda umrli župnici)*

VIII/7 – Nadarbine (Beneficiji)

VIII/8 – Samostani i manastiri, crkveni redovi

VIII/9 – Crkva i župne kuće, Gradnje i popravci

VIII/10 – Bratovštine

VIII/13 – Crkveni predmeti

VIII/14 – Matične knjige

VIII/15 – Redovina

VIII/16 – 1863. – *Imenovanja župnika*

VIII/17 – spisi nisu sačuvani

VIII/18 – Pravoslavna crkva

VIII/19 – Židovi

VIII/20 – Pitanja braka (odbjegle žene, dozvole za brak, razvodi, udaja udovica)

VIII/21 – Promjena vjere

IX Financije

IX/1– spisi nisu sačuvani

IX/2 – Financijski procesi (obavijesti o uvođenju novih poreza, osnivanje provizornih ureda)

IX/3 – Potvrde o porijeklu

IX/4 – Sol, Biljezi, Duhan,

IX/5 – Ugovori, 1857. Dozvole za puščani prah⁷

IX/6 – Igre na sreću

IX/7 – Pošta

IX/8 – Kazne, Takse

IX/9 – Hipoteke

IX/10 – Obveznice

IX/11 – Propisi (npr. Propisi o prodaji ribe, Propisi o sprečavanju krijumčarenja)

IX/12 – Desetina

IX/13 – Ograničenje lova na zasijanim i obrađenim površinama

IX/14 – Državna dobra

IX/15 – Porez – Umanjenje poreza u Dalmaciji, Kućarina, Zemljarina,

IX/16 – Najam prava ribolova

IX/17 – Rudarska poduzeća

IX/18 – spisi nisu sačuvani

IX/19 – Zemljišni odnosi

IX/20-IX/24 – spisi nisu sačuvani

IX/25 – Oslobođanje od obveze plaćanja (npr. novčanih kazni)

X Gradnja

X/1 – Pravilnik o gradnji

X/2 – Zgrade za državne ustanove

⁷ Tijekom rekonstrukcije razredbenog sustava u više navrata pojavljuje se situacija da se u pojedinoj, do tog slučaja dosta sigurno identificiranoj, razredbenoj oznaci javlja sadržaj koji se ne uklapa. U godini 1857. se pod razredbenom oznakom ugovora koji su podlijegali porezu javljaju dozvole za puščani prah.

- X/3, X/4 – spisi nisu sačuvani
- X/5 – Privatna gradnja
- X/6 – spisi nisu sačuvani
- X/7 – Natječaji za javne radove
- X/8 – spisi nisu sačuvani
- X/9 – Sporovi oko gradnje

XI Pravosuđe

- XI/1 – spisi nisu sačuvani
- XI/2 – Parnice i sporovi
- XI/3 – Nasilje i neredi, razbojstva
- XI/4 – Troškovi i prijevoz zatvorenika, natječaj za najboljeg ponuđača za prijevoz kažnjenika u Kopar
- XI/5 – Smrtne presude
- XI /6 – Zatvori – održavanje i oprema, nabava slame od ječma za potrebe zatvora, poljski kreveti, odjeća za zatvorenike, posteljina
- XI/7 – Zaposlenici u zatvorima
- XI/8, XI/9 – spisi nisu sačuvani
- XI/10 – Troškovi svjedočenja
- XI/11 – spisi nisu sačuvani
- XI/12 – Službenici za prikupljanje desetine
- XI/13 – Zatvori po preturama
- XI/14 – Statistički podaci o zatvorenicima u zatvorima (*carceri criminali i carceri politici*)
- XI/15 – *Smještaj za izvršitelja pravde (esecutore di giustizia), smještaj i likvidacija pasa lotalica i opasnih pasa*⁸
- XI/16 – Zgrade zatvora
- XI/17, XI/18 – spisi nisu sačuvani
- XI/19 – Sudske preture

XII Javna nastava

- XII/1 – Učitelji
- XII/2 – Biblioteke

8 Ta se oznaka javlja samo u dva navrata – možda je zajednički nazivnik korištenje prostora u zgradi suda.

- XII/3 – Školske takse
- XII/4 – Zaštita spomenika
- XII/5 – Pravnički ispiti, ispiti za šumare, ispiti zrelosti, svjedodžbe o položenim ispitima
- XII/6 – Školske knjige – tiskanje i distribucija, niže škole⁹
- XII/7 – Bogoslovi (polaznici pravoslavni sjemeništa)
- XII/8 – Dječji institut, vrtići i ženske škole
- XII/9 – spisi nisu sačuvani
- XII/10 – Školski prostor (npr. kod ustupanja prostora za održavanje nastave)
- XII/11 – Zaklade za školovanje
- XII/12 – Inventari školske opreme
- XII/13 – Školske takse
- XII/14 – Stipendije
- XII/15 – Školska oprema, zgrade¹⁰
- XII/16 – Školovanje gluhonijemih
- XII/17 – Državni ispiti
- XII/18 – *Program Instituta za znanost, jezike i umjetnost u Veneciji 1857.*

XIII Zakonodavstvo

- XIII/1 – Odluke Vlade
- XIII/2 – Objave o zakonima
- XIII/3 – Zbirke zakona, Listovi zakona
- XIII/4 – Okružnice
- XIII/5 – Carska uredba
- XIII/6 – spisi nisu sačuvani
- XIII/7 – Imenovanja

XIV Javna uprava

- XIV/1 – Državne službe (npr. novo organiziranje Službe za graditeljstvo ili ukidanje Carinarnice u Sinju)

9 Velika količina gradiva nosi tu oznaku, pa je čudno da se nisu odlučili razdvojiti udžbenike od škola. Izraz niže škole odnosi se na više vrsta škola koje se javljaju u sadržaju dokumenata ove oznake: *Scuole normali, elementarie, minore, scuola reale, scuola inferiore.*

10 Razredbenu oznaku XII/12 nose dokumenti koji sadrže popise školskog inventara, a oznaka XII/15 Školske zgrade i oprema sadrži raznovrsnu korespondenciju o gradnji novih školskih zgrada, adaptaciji, opremanju škola i slično.

- XIV/2 – Državni službenici, Uredi za državne službe¹¹
- XIV/3 – XIV/5 – spisi nisu sačuvani
- XIV/6 – Natječaji za državne službe
- XIV/7 – Putovanja državnih službenika, premještaji, natječaji, Instrukcije
- XIV/8 – Prelazak iz vojne u civilnu službu
- XIV/9 – spisi nisu sačuvani
- XIV/10 – Guverner
- XIV/11, XIV/12 – spisi nisu sačuvani
- XIV/13 – Popravak zgrada državne uprave
- XIV/14 – Uniforme za službenike
- XIV/15 – Oprema i namještaj za urede
- XIV/16 – spisi nisu sačuvani
- XIV/17 – Sredstva za isplatu članova ronde
- XIV/16 – spisi nisu sačuvani
- XIV/19 – Uredski obrasci

XV Vojska

- XV/1 – Vojni sud
- XV/2 – Vojne postrojbe
- XV/3 – spisi nisu sačuvani
- XV/4 – Narodna straža
- XV/5 – Teritorijalne snage
- XV/6 – Vojni bjegunci
- XV/7 – Vojni smještaj
- XV/8 – Opskrba vojske
- XV/9 – Isplate iz vojne blagajne
- XV/10 – Vojne udovice
- XV/11 – Mornarica
- XV/12 – Utvrde
- XV/13 – Kretanje i ponašanje vojske
- XV/14 – Dezerteri, Zakon o abolaciji vojnih dezertera od konfiskacije imovine
- XV/15 – Odlikovanja
- XV/16 – Vojni invalidi

11 Veći dio odnosi se na službenike (npr. zakletve kod primanja na posao), no u nekim godinama javljaju se dokumenti s tom oznakom koji se odnose na prostor za urede

- XVI/17 – Radovi na vojnim objektima
- XV/18 – Vojni institut, vojna naobrazba, vojni brakovi, obitelj vojnika
- XV/19 – spisi nisu sačuvani
- XV/20 – Mornarica
- XV/21 – Kandidati za vojnu službu

XVI Javna sigurnost

- XVI/1 – Žandarmerija
- XVI/2 – Službenici policije
- XVI/3 – Izvješća o stanju javne sigurnosti
- XVI/4 – Udaljavanje siromašnih iz grada
- XVI/5 – spisi nisu sačuvani
- XVI/6 – Putovnice
- XVI/7 – Udruženja
- XVI/8 – spisi nisu sačuvani
- XVI/9 – Neredi koje su izazvali vojnici ili teritorijalci
- XVI/10 – Nošenje oružja
- XV/11 – spisi nisu sačuvani
- XVI/12 – Javne priredbe
- XVI/13 – Gradnja kanala i čistoća javnih površina, 1842. – uporabna dozvola za novoizgrađene kuće
- XVI/14 – Javna rasvjeta
- XVI/15 – Dozvole za uslužne djelatnosti (dućani, gostionice, štandovi, prenoćišta, prodaja namirnica i vina, prodaja voća)
- XVI/16 – Potvrde o prebivalištu
- XVI/17 – Razbojnici,
- XVI/18 – Otmice, razdjevičenja, abortusi, čedomorstva, tajni porođaji i napuštanje djece
- XVI/19 – Požari
- XVI/20 – Posluga
- XVI/21 – Nadzor nad tiskom, cenzura
- XVI/22 – Maltretiranje životinja

XVII Stanovništvo

- XVII/1, XVII/2 – spisi nisu sačuvani
- XVII/3 – Državljanstvo, građanstvo, prebivalište

XVII/4 – spisi nisu sačuvani

XVII/5 – Imigracija i emigracija

XIX Općine

XIX/1 – Općinski predmeti, Ustrojbeni pravilnik za općine u Dalmaciji

XIX/2 – XIX/16 – spisi nisu sačuvani

XIX/17 – Granice sela

XIX/18 – spisi nisu sačuvani

XIX/19 – Sjednice općinskih vijeća

XIX/20 – Općinski budžeti, financije, završni računi

XIX /21 – Općinski službenici

XIX/22 – Obveza sudjelovanja u javnim radovima (*fazioni*)

XIX/23 – spisi nisu sačuvani

XIX/24 – Općinsko zemljište, općinska imovina

XX Statistički podaci

XX/1 – Godišnja izvješća i pregledi

XX/2 – Imenovanja, odlikovanja

XX/3 – Plemstvo

XX/4 – Shematizmi uprave i sudstva

XX/5 – Crkveni shematizmi, 1857.

XX/6 – Reambulacija granica, Granice sa susjednim zemljama, Carski dekret o zabrani posjedovanja nekretnina u Crnoj Gori za Dalmatince i obratno

XX/7 – Telegrafija, telegrafski uredi, 1854. – primjerak novog Kaznenog zakona

XX/8 – spisi nisu sačuvani

XX/9 – Austrijski državljani u Bosni

Spisi bez oznake razredbe

Nakon identifikacije gradiva Okružnog poglavarstva Zadar utvrđeno je da u fondu ima 42 kutije spisa koji nisu podvrgnuti razredbenom sustavu poput ostalih. Takvi spisi teški su za sumarno prezentiranje sadržaja. Postoje polemike oko njihova iskazivanja i u slučajevima kad je njihov sadržaj sačuvan u uredskim knjigama, a u ovom slučaju, već je rečeno, nema ni njih. Neklasificiranih spisa ima kroz cijelo razdoblje postojanja institucije, a za

godine 1831., 1834., 1837., 1838. i 1841. to su i jedini sačuvani spisi. Neki od njih sadrže zapise koji se odnose na isti predmet ili temu (npr. novačenje, zaraza kolerom, škole, računovodstvo zaklade Ciprijanis, Izbori za Zemaljski sabor, Izorno povjerenstvo za Trgovinsku komoru, kazališta, Povjerenstvo za požare), a neke sadrže gradivo iste vrste (npr. Normalije ili Tiskovine). Na taj se način relativno lako sadržajno iskazalo otprilike jednu četvrtinu neklasificiranih spisa. Problem ostaje s ostatkom neklasificiranih spisa koji iznosi cca 3 dužna metra. Pokušalo se (opet identifikacijom sadržaja) uhvatiti neku administrativnu logiku njihova nastanka, ali svi su zaključci bili preslabo potkrijepljeni da bi bili prihvatljivi. Budući da je njihova numeracija drukčija, a tako je čak i s formatom, ponekad i s bojom papira, nameće se zaključak da se radi o spisima koji su posebno urudžbirani. Opet napominjemo da je cijeli fond fragmentarno sačuvan i zbog toga je vrlo nezahvalno temeljom uvida u takvo gradivo donositi generalne zaključke.

Pokušavajući shvatiti administrativnu logiku njihova nastanka, utvrđeno je da se među tim spisima nalaze neki vrlo zanimljivi spisi s velikim informacijskim potencijalom, a neki i nisu takvi (talijanski kolega je za takve upotrebljavao frazu *atti di scarsa importanza*), tj. u pitanju su spisi male vrijednosti. Uzela sam sebi slobodu da odlučim koji su koji te da one zanimljive iskažem kroz sustav najsličniji ključnim riječima, jer zbog velike količine cjelovito registiranje s datumima, primateljima, pošiljateljima i sadržajem nije predstavljalo realnu mogućnost. To otprilike znači da su kratki dopisi u kojima se npr. traži dostava izvješća iz kotarskih poglavarstava (pretura) ili molbe da se nekom oprostí kazna za poljsku štetu preskakani, a bilježilo se natuknice o sadržaju izvješća iz kotarskih poglavarstava, razne tablične preglede s obiljem brojčanih podataka anagrafskog tipa, analize strukture stanovništva, stoke, poljoprivredne proizvodnje, obrta i slično. Naravno da je u takvu pristupu prisutna doza subjektivnosti i da će se među iskazanim sadržajima naći i nekih koji su zanimljivi možda samo autoru inventara. Npr. u više dokumenata spominju se dozvole za branje biljke *junipro* koja je očito bila važna ljudima u to vrijeme, a radi se o bobici kleka. U inventaru će se naći i podatak da se Jure Božikov iz Murtera žalio na pripadnike seoske ronde, koji gotovo sigurno ne bi bio tu da se ne radi o otoku s kojeg potječe autorica inventara, ili o Ivanu Marku Koliću, pok. Nikole, s Raba, vezano uz patronatsko pravo nad nekom nadarbinom, kojeg tu ne bi bilo da spomenuti ne nosi isto prezime kao autorica. Treba li ili ne treba unijeti u tekst

podatak o slučaju kad je zadarski nadbiskup tražio od okružnog poglavara da intervenira preko benkovačkog kotarskog poglavara u slučaju pomirenja supružnika? Prevagnulo je to što se radi administrativnom postupku koji je u današnjim okolnostima nezamisliv, a sadrži precizne osobne podatke i opise koje danas čitamo samo u žutom tisku. Dodatnu je pozornost na spis skrenula činjenica da je predmet klasificiran kao XVI/20 – Javna sigurnost – Posluga, što bi moglo značiti da subjektivnost nije privilegija samo arhivista, već i spisovoditelja, i to austrijskih, koje volimo kovati u zvijezde.

Umjesto takva načina prezentiranja te skupine spisa, razmatrala se ideja da se i ti spisi klasificiraju prema rekonstruiranom nacrtu. Nedostatak vlastitog iskustva i dostupnih primjera takvih sređivanja prevagnuli su da se ne pristupi naknadnom klasificiranju.

Postupak s osobnim imenima

Informativna pomagala koja se izrađuju u hrvatskim arhivima objavljuju se u .pdf-formatu na arhivističkoj bazi podataka te ukucavši svoje prezime u Googleovu tražilicu, teorijski, možete među rezultatima pretrage naći ime nekog svog pretka ako je spomenut u inventaru. Činjenica je to koju bi arhivist morao imati na umu. Vrlo je vjerojatno da će svatko pronalazak takva podatka o svom pretku na tako lak način smatrati sretnom slučajnošću, no hoće li se tako osjećati i ako na taj način dođe do podatka da predak i nije baš bio osoba visokih moralnih kvaliteta ili da je bio razbojnik i ubojica? Uzmimo za primjer dokument razredbene oznake XV/5 – Smrtne presude, koji donosi podatke o ubojstvu u mjestu u okolini Zadra i sadrži ime ubojice, ime žrtve te okolnosti pod kojima se ubojstvo dogodilo – jasno je da se radi o dokumentima koji više ne podliježu odredbama Zakona o zaštiti osobnih podataka te da su svi rokovi zaštite prošli, no budući da se radi o događaju koji može opterećivati odnose više generacija obitelji koje i danas žive u tom mjestu, osobna imena sudionika nisu donesena u tekstu. Ljudi imaju pravo na sjećanja, ali isto tako imaju pravo i na zaborav ako je pravda zadovoljena. Ako netko do tog podatka želi doći, može do njega doći sam – preko naslova razredbene skupine, u arhivskoj čitaonici – sam sa spisom, a ne preko Googlea.

Gradivo ovog fonda sadrži imena više tisuća ljudi, od kojih se u tekstu inventara pojavljuje možda 0,1%. Taj bi mali postotak ponajprije trebao ko-

risniku osvijestiti činjenicu da u spisima ovog tijela postoje i osobna imena i podaci o običnim ljudima koji su plaćali porez, išli u vojsku, koje su kažnjavali zbog nedopuštene sječe drva, koji su se ženili maloljetni ili činili nešto drugo s čime se i današnji čovjek svakodnevno bori. Ne možemo prikazati sve, ali ako se potrudimo i prikažemo dio, možemo se nadati da će kroz prikazano korisnik moći pretpostaviti sadržaj ukupnog gradiva koje mu je dostupno za istraživanje.

Zaključak

Tijekom obrade obiju vrsta spisa, klasificiranih i neklasificiranih, kao radni materijal nakupilo se dosta sadržaja iz dokumenata koji sadrže i osobna imena, lokalitete i datume. To je materijal koji ne mora završiti u tekstu informativnog pomagala jer je prikupljan u svrhu identifikacije razredbe i definiranja administrativnih procedura. No zašto ga ne ponuditi na uvid? Možda u njemu netko pronađe baš ono što traži, a možda nekog ohrabri da krene dalje u potragu.

Sljedeći korak ususret korisniku jest pitanje koliko je prikaz sadržaja kroz razredbeni sustav koristan istraživaču. U velikim fondovima, gdje je analiza isključena, naslovi razredbenih skupina i podskupina zadovoljavajuće sužavaju istraživaču količinu gradiva koju treba pregledati da bi došao do traženih sadržaja. Ograničenje takva pristupa jest promjena svrhe pretraživanja od uredske i upravne na panel raznorodnih korisničkih interesa. Promišljajući u korist korisnika, u našem slučaju odlučili smo informaciju koju pruža naslov i podnaslov razredbene skupine proširiti podatkom o lokalitetu u onim slučajevima za koje znamo da zanimanje postoji. Izdvojit ću primjer razredbene skupine VIII/9 – Crkva – Gradnje novih i popravak starih crkava, gdje sam za sve predmete izdvojila i podatak gdje se crkva nalazi, a slično sam postupila sa školama, mostovima, mlinovima i razgraničenjima između mjesta.

Naposljetku, potrebno je naglasiti da korisnicima nisu odbojna samo obavijesna pomagala s mnogo brojeva – nije lako uhvatiti se u koštac ni s onima koja imaju mnogo teksta, kao što je inventar fonda Okružnog poglavarstva u Zadru. Da bi se olakšao pristup specifičnim sadržajima, izrađena su kazala (predmetno, mjesno i imensko) inventara.

Na koncu arhivističkog bavljenja nekim gradivom, ostaje da se s vremenom pokaže jesu li provedeni postupci sređivanja i prezentacije sadržaja gradiva bili dovoljno dobri i je li načinjeni inventar funkcionalan ili ne te bi li neki drukčiji pristup bio bolji. Izlaganje postupka u ovom slučaju oku stručne javnosti može donijeti i odobravanje i kritike, ali i saznanja o nekom drukčijem pristupu. Ovo je jedan od načina da se tema sređivanja gradiva vrati na govornice stručnih skupova, za okrugle stolove i u stručne časopise te da u svom poslu u konačnici budemo uspješniji i bolji.

Literatura

Grdinić, Iva. Kako do kvalitetnog obavijesnog pomagala? Vrednovanje obavijesnih pomagala u praksi Državnog arhiva u Pazinu. // *Arhivski vjesnik*, 51 (2008), 93-127.

Kolić, Dubravka. Razredbeni/klasifikacijski sustavi C.K. Namjesništva u Zadru od 1814. do 1918. godine, // *Arhivski vjesnik*, 52 (2009), 25-66.

Kolić, Dubravka. *Carsko Kraljevsko Namjesništvo u Zadru 1814.-1918.*, Institucija i gradivo. Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2010.

Karlić, Petar. *Kraljski Dalmatin 1806.-1810.*, Zadar: Matica dalmatinska, 1912.

Napoleon i njegova uprava na istočnoj obali Jadrana i na području istočnih Alpa. Arhivski vodič /uredili Kolanović i Janez Šumrada, Zagreb Hrvatski državni arhiv, 2005.

Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske, sv. 1 /, uredio Josip Kolanović., Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2006., str. 877-914.

* Kurzivom je naveden tekst uz oznake skupina za koji se nije pojavio dovoljan broj dokumenata da bi se donio zaključak o zajedničkom naslovu. Na predviđenom mjestu navode se i oznake za koje se uopće nisu pojavili dokumenti, pa nije bilo moguće izvršiti usporedbu sadržaja i donijeti zaključak o naslovu.